

28 серпня – День народження Івана Яковича Франка (1856 - 1916)

ІВАН
ЯКОВИЧ
ФРАНКО
1856-1916

*Дух, що тіло рве до бою,
Рве за поступ, щастя й волю...*

Іван Якович Франко народився у селі Нагуєвичі (нині Дрогобицького району Львівської обл.) в родині сільського коваля. Він ріс сиротою (в 1865 р. помер його батько – Іванові було дев'ять років; його мати померла у 1872 р.). Попри матеріальні нестатки родини, Іван навчався: в 1862 – 64 роках – у школі в сусідньому селі Ясениця-Сільна, в 1864 – 1867 рр. – у початковій школі в Дрогобичі, в 1867 – 1875 рр. – у гімназії в тому ж Дрогобичі.

В 1875 році Франко отримав стипендію з фонду Гловінського і восени того ж року записався на філологічне відділення Львівського університету.

Але в перші університетські роки відбулось самовизначення Франка як

українського діяча, ще й виразно прогресивного, соціалістичного напрямку. Він товаришує з Остапом Терлецьким та Михайлом Павликом, через останнього зав'язує листування з Михайлом Драгомановим, який на той час перебував у Женеві. Саме через це листування з небезпечним в очах поліції революційним соціалістом Драгомановим Франко був заарештований (11.06.1877 р.). Його разом з товаришами звинувачували в утворенні таємного соціалістичного товариства. 21.01.1878 р. суд визнав його винним і засудив на 6 тижнів ув'язнення. Оскільки тоді термін слідчого ув'язнення

до кари не зараховувався, Франка випустили на волю 5 березня 1878 року.

Попри невеликий термін покарання, його наслідки для Франка були жахливими. По-перше, за законом людина із судимістю не могла стати вчителем, тому мета навчання в університеті стала неясною (до того ж у Франка відібрали стипендію). По-друге, під час ув'язнення Франко важко застудився; пізніше ця хвороба стала хронічною і переслідувала його все життя. По-третє,

отець Михайло Рошкевич (батько Ольги Рошкевич, нареченої І. Франка) відмовив Франкові у його сватовстві і навіть заборонив дочці бачитись і листуватись із «злочинцем». Їх шлюб так і не відбувся.

От що значило бути українським діячем у тогочасній Галичині!

На цьому поліційні переслідування Франка не скінчились. 4.03.1880 р. його заарештували в Коломиї – знову за підозрою в соціалістичній агітації. Три місяці його тримали в слідчому арешті, аж поки визнали, що арешт був безпідставним. 13.06.1880 р. Франка по етапу відправили з Коломиї до Нагуєвич. Враження з цього ув'язнення лягли в основу повісті «На дні».

В третій раз поліція згадала про «соціалістичного агітатора» Франка у зв'язку з приїздом до Львова групи українців з Києва. 17.08.1889 р. Франка заарештували у Львові. На цей раз до соціалізму слідчі намагались приплутати шпигунство на користь Росії. 16.11.1889 р. Франка було звільнено за відсутністю доказів. І на цей раз тюремні враження знайшли відбиття у поетичному циклі «Тюремні сонети».

В 1886 році Франко оженився з Ольгою Хоружинською (родом з Києва). В їх родині з'явилося четверо дітей, але від 1902 року родинне благополуччя почало руйнуватись. В Ольги Франко з'явилися ознаки психічного розладу, які дедалі посилювались, і це принесло багато горя Іванові Франку.

В 1902 році І. Франко переселився з найманого помешкання до власного будинку (нинішня адреса – вул. І. Франка, 152, де працює меморіальний музей письменника). Для цього будівництва він узяв значну позику, виплати по якій були завершені його сином уже після смерті І. Франка.

В квітні 1908 р. Франко поїхав на відпочинок та лікування до Ліпіка (поблизу Загреба в сучасній Хорватії). Тут його хвороба сильно загострилася – були паралізовані обидві руки і, що гірше, з'явилися ознаки психічного розладу. Ці жахливі прояви хвороби в пізніших роках, на щастя, дещо пом'якшилися, хоча до повного здоров'я Франко ніколи не повернувся.

Виснажений хворобами, безгрошів'ям, сімейними і громадськими негараздами, Франко помер у своєму будинку у Львові 28.05.1916 р. і похований на Личаківському цвинтарі.

Франко вперше виступив як поет в 1874 році і писав вірші аж до кінця свого життя, до 1916 р. В його поетичному доробку – чимало прекрасних віршів про особисті переживання та громадські справи, які склали кілька книжок.

Але з найбільшою силою поетичний талант Франка проявився у великих поемах. Вершиною поетичної творчості Франка є поема «Мойсей» (1905), в якій на біблійному сюжеті дана алегорична картина піднесення українського народу на боротьбу за незалежність.

У своїх прозових творах Франко виступав як реаліст, зосереджений на проблемах сучасного йому галицького життя. Він першим в українській літературі почав описувати побут робітників нафтових промислів Борислава та їх класових антагоністів – євреїв-підприємців («Навернений грішник», 1877; «Воа constrictor», 1884; «Яць Зелепуга», 1887; «Ріпник», 1899). Найкращим твором цього циклу є роман «Борислав сміється» (1882).

Над перекладами творів світової літератури Франко працював усе життя і зробив на цьому полі надзвичайно багато. З його перекладів можна створити цілу бібліотеку.

Спектр його перекладів надзвичайно широкий: тут є твори давньої вавилонської поезії, давньоіндійської, давньоарабської, давньогрецької літератур; із нових літератур маємо його переклади з німецької («Фауст» Й. В. Гете, 1882), французької, англійської, польської, італійської літератур.

Слід знати, що Франко перекладав також українські народні пісні німецькою мовою, допомагав М. С. Грушевському з німецьким перекладом «Історії України-Руси». Він перекладав не тільки художні твори, але й науково-популярні праці різноманітної тематики (1870-80-і рр.), які він вважав корисними для освіти українського народу.

Інтерес до фольклору Франко виявляв від самого початку творчої діяльності. Перша публікація народної казки в його записі з'явилась в 1876 р. Найважливішими його здобутками на цьому полі були «Галицько-руські народні приповідки» (1901 – 1910 рр., тт. 1 – 3) та «Студії над українськими народними піснями» (1907 – 1915 рр.).

Франко опублікував також велику кількість менших фольклористичних та етнографічних студій і записів, записав велику кількість народних пісень. Кілька народних пісень зі співу І. Франка записала Леся Українка (1901).

Окрім історії літератури, Франко займався й іншими гуманітарними дисциплінами. Його зацікавлення історією відбилися у працях «Життя Івана Федоровича і його часи» (1884), «Грималівський ключ в 1800 р.» (1900), «Громадські шпихліри в Галичині 1784 – 1840 рр.» (1907) та ряді дрібніших статей. Цікавили його і питання соціології.

Франко провадив також значну науково-організаційну роботу як голова філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка та редактор видань цієї секції.

Перші твори Франка були надруковані у львівському студентському журналі «Друг» в 1874 р.

Пізніше Франко брав участь у виданні журналів «Світ» (1881 – 82), «Зоря» (1883 – 1886), газет «Діло» (1880, 1883 – 1885), «Kurier lwowski» (1887 – 1897; цю останню роботу сам Франко називав «наймами у сусідів»).

В 1894 р. мрія Франка нарешті здійснилася – почав виходити його власний журнал «Житє і слово». Цей журнал мав значну допомогу з Наддніпрянської України, як грошову (зокрема, через М. В. Ковалевського), так і літературну (статтями для публікації).

В кінці 1897 р. керівництво Наукового товариства ім. Шевченка (на чолі з М. Грушевським) вирішило замість журналів «Зоря» та «Житє і слово» почати з 1898 року видавати новий журнал – «Літературно-науковий вісник». Франко увійшов до складу його редакції і активно працював там до кінця 1906 року.

Одночасно в 1898 р. було утворено «Українсько-руську видавничу спілку», у роботі якої Франко брав активну участь аж до початку його тяжкої хвороби.

В 1870-х роках політичне українство в Галичині було представлене москвофілами, які гадали, що сонце щастя зійде на півночі, у Петербурзі, та народовцями, які сподівались його сходження на заході, у Відні. Обом групам протистояла польська громада, яка після конституційної реформи 1867 р. забиравала дедалі більший вплив у краю.

В 1890 р. молоді галицькі інтелігенти заснували Русько-українську радикальну партію, на чолі якої до 1898 року стояв Іван Франко. Це була партія соціалістичного спрямування, яка прагнула стати репрезентацією широких кіл трудящих.

В 1895 році І. Франко був кандидатом від Радикальної партії на посла до віденського парламенту по виборчому округу Перемишль – Добромиль – Мостиська. В 1898 р. він так само був кандидатом по округу Тернопіль – Збараж – Скалат. Обидва рази проти Франка було пущено всі засоби «демократичного» впливу: від арештів агітаторів і заборон зборів до зухвалої крадіжки голосів, внаслідок чого Франко не був обраний.

У зв'язку з інтересом до політичного життя і подальшою особистою участю в ньому Франко написав багато публіцистичних статей.

Іван Франко за покликанням був поетом, літератором; але в умовах поневолення українського народу він не міг дозволити собі бути тільки письменником – він охоче й рішучо брався за будь-яку роботу, яку вважав корисною для піднесення українського народу. Через це багато його літературних планів залишились нереалізованими, на що він гірко нарікав у деяких поезіях. Але саме універсалізм його діяльності дозволяє нам говорити, що в особі Івана Франка ми маємо не тільки великого письменника, але й одного з будівничих української нації.

